

Nå! En skiftemarkør med mange funktioner

Mie Femø Nielsen

► **To cite this version:**

Mie Femø Nielsen. Nå! En skiftemarkør med mange funktioner. Studier i nordisk 2000-2001, Kjeld Kristensen, pp.51-67, 2002. <hprints-00276871>

HAL Id: hprints-00276871

<https://hal-hprints.archives-ouvertes.fr/hprints-00276871>

Submitted on 30 Jul 2008

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Nå! En skiftemarkør med mange funktioner

MIE FEMØ NIELSEN

Første gang jeg skulle redegøre for min undersøgelse af brug og funktion af *nå* var i juni 1999, hvor jeg var til en pragmatik-konference i Tel Aviv. Israel er jo berømt for sine sikkerhedscheck, så jeg var lidt spændt på, hvordan det ville spænde af, da jeg skulle ind i landet. Det foregik imidlertid helt normalt. Det gjorde det til gengæld ikke, da jeg skulle ud igen. I lufthavnen måtte jeg gennem et sikkerhedscheck, hvor jeg bl.a. blev interviewet i 15-20 min. om min gøren og laden i Israel. Havde jeg talt med nogle lokale under mit ophold, hvor boede jeg, hvordan kom jeg rundt, hvor havde jeg været henne, var jeg sikker på, at jeg ikke havde haft samkvem med lokale, hvad gjorde jeg der, hvem talte jeg med om det, hvornår pakkede jeg min kuffert, gjorde jeg det selv, og havde jeg haft den under opsyn lige siden? Og var jeg nu sikker på, at jeg ikke havde været sammen med lokale, som kunne have overtalt mig til at tage noget med hjem for dem? Fordi jeg havde oplyst, at jeg skulle til en konference, så var der ingen ende på de spørgsmål, jeg måtte besvare desangående. Hvad hed den konference, hvad handlede den om, hvem arrangerede den, hvem deltog, måtte de se programmet for den? Og måtte de se deltagerlisten? Og ville jeg være så venlig at vise, at jeg virkelig stod på deltagerlisten og i programmet, sådan som jeg påstod? Og måtte de se mit manuskript til foredraget? Jeg havde pakket alle disse ting ned i kufferten, fordi jeg ikke regnede med at få brug for dem i flyet og derfor ikke ville være besværet af dem i håndbagagen. Jeg var samtidig gravid, så jeg holdt min bagage på et minimum. Men jeg måtte værsgo dykke ned i min kuffert og finde program, deltagerliste, manuskript og handouts frem, så den skeptiske sikkerhedskontrollør kunne se, at jeg talte sandt. Det var imidlertid ikke det værste.

Det værste var, da spørgsmålene begyndte at gå på, hvorfor folk kom fra hele verden for at høre mig tale om *nå*. Eller the Danish *oh*, som jeg oven i købet blev nødt til at kalde det. Jeg måtte beskæmmet melde, at nu kom de nok ikke ligefrem for at høre mig, men snarere for selv at præsentere deres forskning, og nu de alligevel var der, så kunne det da være, at nogle af dem lige ville høre, hvad jeg havde fundet ud af. Jamen, blev sikkerhedskontrolløren ved, hvorfor forske i, hvordan danskerne bruger et lille ord som *nå*?

Og den var jo svær! Jeg skiftede ben for 35. gang, mens jeg forsøgte mig med en idealistisk forklaring om, at det var jo fordi det kunne sige os noget om, hvordan samtaler er skruet sammen og hvordan vi kommunikerer, og på den måde i sidste ende hjælpe os til at finde ud af, hvordan samfund er bygget op. Jeg kunne jo ikke stå der og sige, at en næsten højgravid kvinde ville bevæge sig alene til Israel for at fortælle om, hvad hun havde fundet ud af om *nå*, bare fordi hun syntes, det var sjovt!

Men begge dele er jo sandt. Både at det er sjovt, og at det giver os en lille brik til det store puslespil, der handler om, hvordan vi kommunikerer med hinanden. Og noget af det, der fascinerer mig allermost ved samtaleforskningen er, hvordan vi virtuost behersker fine og komplekse mekanismer, selv om vi aldrig har haft det som fag i skolen.

Men lad os nu vende os til selve undersøgelsen. Jeg blev inspireret til at lave denne (stadig igangværende) undersøgelse, da jeg læste, hvad John Heritage har fundet ud af vedrørende det lille *oh*, som han har skrevet nogle artikler om. Det slog mig tidligt, at det danske *nå* har mange lighedspunkter med *oh*, men at *nå* også kan meget andet. For at gøre det lidt mere tydeligt, hvor facetteret en markør *nå* er, så vil jeg først lige sige noget om *oh*.

Jeg har forsøgt at skelne de forskellige anvendelser af *oh*, som især John Heritage har påvist. I den forbindelse har jeg noteret mig 30 forskellige måder at bruge *oh* på, nogle mere forskellige indbyrdes end andre. Disse kan samles i færre kategorier, hvad jeg vil vende tilbage til for *nå*'s vedkommende.

Den vigtigste skelnen er i første omgang, at *oh* kan optræde i 1., 2. og 3. tur. Hvad det betyder ses nedenfor.

Ex på *oh* i 1. tur

(Tre personer går tur sammen, en fjerde passerer dem iført en T-shirt med foto på)¹

Tur 1 Taler A: Oh that teeshirt reminded me ((story))

Ex på *oh* i 2. tur²

Tur 1 Taler A: Are you a sociology major?

Tur 2 Taler B: Oh no no.

Tur 3 Taler A: Gee, I didn't mean to be insulting.

Ex på *oh* i 3. tur³

Tur 1 Taler A: W'ts 'iz last name,

Tur 2 Taler B: Uh:: Freedla:nd. .hh [hh

Tur 3 Taler A: [Oh:,

¹ Eksemplet er taget fra Jefferson 1978:222 (J:FN).

² Eksemplet er taget fra Heritage 1998:295, excerpt 5 (SC:FN).

³ Eksemplet er taget fra Heritage 1984:310, excerpt 26c (HG:II:25).

Distributionen af *oh* er dog ikke ligeligt fordelt mellem de tre positioner. *Oh* er hovedsageligt en responsmarkør, som forekommer i 2. position til fremsættelser af informationer, bedømmelser eller spørgsmål, eller i 3. tur efter responser til spørgsmål, eller i 3. tur efter erklæringer, der bliver modsagt. Som det kan ses, så optræder *oh* typisk i turindledende position, og fritstående *oh*'s er sjældne. Det er altså sjældent, at man bare siger *oh* til noget og så ikke mere.

Oh kan anvendes til så forskellige formål som til at markere kvittering og accept af information, til at eskalere disputer, eller som en sekvensafsluttende anordning. Markøren *oh* kan vidne om, hvordan den talende har undergået en forandring fra uinformeret, fejlinformeret eller uvidende til informeret eller bedre informeret, og den spiller en vigtig rolle i den løbende forhandling af de talendes indbyrdes identiteter som henholdsvis talende/lytende, informeret/uinformeret (Heritage 1984). Fælles for mange af funktionerne er, at de markerer, at et kognitivt skift er foregået hos den talende.

Mange af disse funktioner har det danske *nå* også. Men dertil kommer en række andre funktioner, der gør det til meget mere end en markør for et kognitivt skift. Det viser sig imidlertid, at når det ikke markerer et skift i informationsniveau eller opmærksomhed hos den talende, så markerer det stadig et skift af en art.

Mine data er audiooptagelser af hverdagssamtaler, audio- og videooptagelser af institutionelle og semiinstitutionelle samtaler, samt mediesamtaler. Heriblandt er flere samtaler mellem venner. Samtalerne er udskrevet efter Gail Jeffersons notationssystem, og i analysen arbejder jeg efter den konversationsanalytiske metode (CA).

Indtil nu har jeg koncentreret mig om hverdagssamtalerne, siden brugen af *nå* forekommer betydeligt mere varieret og kompleks end i de øvrige data. Jeg har til dato (9.3.00) 425 enkelte forekomster af markøren *nå*, og lidt over 170 af dem er fra hverdagssamtaler. Det kunne derfor umiddelbart se ud, som om markøren optræder hyppigere i institutionelle samtaler end i hverdagssamtaler, men her skal man tage i betragtning, at jeg har mange flere timer institutionel samtale. Jeg har ikke målt på frekvensen, men et slag på tasken er, at markøren er 4 gange så hyppig i hverdagssamtaler som i institutionelle samtaler. Den er ret sjælden i nyhedsinterviews, og den lader endvidere til primært at optræde i særskilte faser af møder og seer/lytter-samtaleprogrammer.

Jeg har ligeledes gjort et forsøg på at opregne de forskellige måder at anvende *nå*, som jeg indtil nu har identificeret. Senere vil jeg komme ind på, hvordan disse anvendelser kan grupperes i mere overordnede kategorier. Indtil nu har jeg registreret 46 forskellige anvendelser af *nå*, og kun et par af disse har jeg endnu ikke fundet i hverdagssamtaler. Det er imidlertid ikke

nødvendigtvis ensbetydende med, at de ikke forekommer her, bare at de ikke optræder i mine data.

Der lader til at være en meget mere forenklet brug af *nå* i institutionelle data, hvor nogle få former er fremherskende, mens billedet er noget mere varieret for hverdagssamtalen. De fleste af anvendelserne har jeg adskillige eksempler på i mine data, men nogle få af dem har jeg kun et enkelt eksempel på.

Nu er det jo begrænset, hvad pladsen tillader her, så jeg har prioriteret at give et overblik frem for at bevise hver anvendelsesform systematisk gennem masser af eksempler. Vi skal imidlertid også dykke ned i et par af dem. I det følgende vil jeg derfor først give et indtryk af den varierede anvendelse af markøren, og dernæst kigge på fire forskellige anvendelsesformer.

Ganske som *oh* kan *nå* optræde i første, anden og tredje position, hvad jeg nedenfor viser konstruerede eksempler på.

Ex på *nå* i 1. tur

Tur 1 Taler A: Nå, vi må også hellere se at komme videre.

Tur 2 Taler B: Ja, vi ses.

Ex på *nå* i 2. tur

Tur 1 Taler A: Jeg går lige en tur.

Tur 2 Taler B: Nå.

Ex på *nå* i 3. tur

Tur 1 Taler A: Hvor arbejder du?

Tur 2 Taler B: Ericsson.

Tur 3 Taler A: Nå.

Heller ikke for *nå* er der tale om en ligelig distribution mellem de tre positioner. Det er ligesom *oh* hovedsagelig en responsmarkør. En stor del af *nå*'erne i mine data forekommer i 2. position til fremsættelser af informationer eller erklæringer, eller i 3. position efter en respons til et spørgsmål.

Ligesom *oh* forekommer markøren *nå* i høj grad i turindledende position, men i modsætning til *oh*, så er de fritstående *nå*'er meget hyppige, både i 2. og i 3. position. Ydermere kan *nå* både i 2. position og 3. position fungere som en nyhedskvitteringsmarkør, der både fungerer som en markør af et foregået kognitivt skift og som fortsættelsesmarkør (continuer). Når den har denne yderligere funktion, produceres den med stigende intonation.

Nu har jeg ikke beskæftiget mig så meget med intonationsmønsteret endnu, men det lader til, at jo mere faldende intonation *nå* er produceret med, desto større er dens grad af bagudvendthed og dens markering af at behandle svaret

som komplet. Men et *nå* med faldende intonation og tryk kan også bruges til at markere udfordring af eller protest mod den forudgående tur. Og som det også fremgår, så kan *nå* også bruges til at indlede fremsættelse af modgående information eller uenighed.

Til denne artikel har jeg udvalgt nogle få af disse markører, og jeg har valgt nogle, der er forskellige fra den mest almindelige anvendelse af både *oh* og *nå*. Jeg vil desuden vise nogle sekvenser, der illustrerer brugen af dem. På min liste (ikke vist) er disse kategoriseret som henholdsvis nr. 28, 25, 27a og 27b. Når jeg nævner disse tal her, så er det ikke så meget fordi de i sig selv har en relevans, som for at holde typerne ude fra hinanden.

Excerpt 1

DK2/2 3:22-46⁴

1 Dorte: =Det' så'n en: undervisnings:°sit'tion,°

2 Anne: °(ng+::)°

3 (0.8)

4 Dorte: °j' fhik af ham:,°

5 (1.6)

6 Dorte: Nå+ej det ved du °ikk'° Ham Berge=

7 Dorte: =der v'r ti' kontrastiv,

8 (0.9)

9 Anne: ↑Nøj,

→ 10 Dorte: °Nhå, Men det v'r så'n en:,h°

11 (1.4)

12 Dorte: En molbo der underviser på=

13 Dorte: =°folkeuniversitetets: s:prog°°skole°°

I det første eksempel taler to kvindelige studerende om en opgave, som den ene af dem er ved at lave i faget kontrastiv lingvistik. Hun taler om sine data for opgaven, og i løbet af det laver hun et redesign midt i en tur, et såkaldt midtursredesign. Det er i lin. 6, hvor hun viser, at det pludselig går op for hende, at hendes tale ikke er designet med henblik på modtager. Siden denne samtale kun er på lydband, så ved vi ikke, hvad der foregår nonverbalt under den lange pause i lin. 5. Det er muligt, at den anden kvinde, Anne, ser

⁴ Indsamlet og udskrevet af Jakob Steensig.

forvirret ud eller løfter øjenbrynene eller gør noget andet, der kan have samme funktion som en initiering af reparatur. Så i princippet kan vi ikke afgøre, om der er tale om et midtursredesign af en 1. par del (first pair part), eller det er en 2. par del (second pair part) til en nonverbal handling. Men i begge tilfælde markerer hendes "Nåej" i begyndelsen af lin. 6 et skift i opmærksomhed eller orientering hos hende, og hun rapporterer efterfølgende om denne opdagelse midt i det hele. Denne type brug af *nå* har jeg registreret som nummer 28.

I lin. 9 i det samme eksempel får hun en bekræftelse af sin erkendelses gyldighed fra Anne, og i lin. 10 går hun videre med sin beretning. Men nu er der tale om, at hun indleder en sidesekvens, der informerer om denne endnu ikke opklarede del af sagen. Denne tur er også indledt med et *nå*, men det er en anden slags *nå*. Dette *nå* er produceret med fortsættelsesintonation, og det første ord af fortsættelsen af turen er ytret med pitch reset, hvilket indikerer at noget nyt er initieret. Dette *nå* markerer et skift fra den forudgående tale til en ny sekvens, nærmere betegnet en sidesekvens. Denne brug har jeg registreret som nummer 25.

Endnu et eksempel på dette kan ses i excerpt 2, hvor to unge mandlige venner er ved at sortere fotos fra en tur, de har foretaget sammen i Indonesien.

Excerpt 2

Fotos, 25:17-26⁵

- 1 A aj vi har jo mer fra java (.) her
 2 B gadvio
 3 A det er vores teater ting
 4 (5.5)
 5 A how did we do that ((engelsk udtale))
 6 (3.5)
 → 7 A nå
 8 (.)
 9 men nu følger vi jo (.) sådan cirka ruten
 10 ikk
 11 (.)

⁵ Indsamlet og udskrevet af Anne Juliette Fogt.

- 12 ska vi så ikk ba:r følge ruten
 13 (0.5)
 14 B jov
 15 (.)
 16 men der er jo allerede nogen der (.) er skudt ind
 17 A jæ:rm (.) men dem dem dem (.) det er synd for dem så=
 18 B mmm

De er ved at sætte billederne i album, og de har et hængeparti af et mellemværende med hensyn til, om billederne skal sættes ind i kronologisk orden eller ordnet efter de øer, de besøgte, eftersom de besøgte nogle af øerne mere end en gang. I eksemplet taler de om nogle billeder fra Java eller Gadvio, og efter en pause i lin. 6 ytrer den ene, nemlig A, et *nå* i lin. 7, efterfulgt af en mikropause og en erklæring om hvad de er i færd med, og et forslag til procedure. Dette *nå* markerer for det første et skift til en ny sekvens og til et nyt emne. For det andet markerer det et skift tilbage til eller en genoptagelse af et hængende emne, og dette er gjort gennem *nå* og *men*. Denne brug af '*nå+men*' kan også ses i eksemplerne 3, 4 og 5.

Excerpt 3

Veninder, 4:1-3⁶

- 1 B =°°hun er alltidrs
 2 (.)
 3 mivver
 4 (.)
 5 det er hun sgu°°
 6 (0.2)
 → 7 A nåm i hygged?
 8 B ja::h det gjo:r vi alså

I eksempel 3 taler to unge veninder sammen, mens de laver mad, og de er ved at ajourføre hinanden om deres sociale liv, siden de sidst var sammen. B har lige fortalt om sin brors fødselsdag for nylig, og A har spurgt til nogle af gæsterne. I uddraget kommer B med en emnenedlukkende bedømmelse,

⁶ Indsamlet og udskrevet af Christiane Krogh.

og efter en kort pause i lin. 6 initierer A en ny sekvens, hvor hendes tur er indledt af "nå", en sammentrækning af *nå* og *men*. *nå+men* markerer her et skift, og skiftet er til en genoptagelse af det forudgående mere overordnede emne om fødselsdagsfesten. Det bemærkes, at dette skift også initierer en bedømmelse, der gør det overordnede emne lukkerelevant.

Excerpt 4

Veninder, 6:36-41

- 1 B det den
2 (.)
3 bare brug den der
4 ((- - - -))
5 orv det ka man sgu sikkert godt
6 (3.5)
7 menøhmjah
8 (2.2)
→ 9 nåm de tar til amsterdam
10 årh jeg er her.
11 A U hheh jeg er her. U
12 (.)
13 B år glæder mig til at betgynde.

Eksempel 4 er fra samme samtale, og i begyndelsen af uddraget har B en lang tur om nogle praktiske forhold vedrørende den igangværende frikadellestegning.

Efter en pause i lin. 6 siger hun "menøhmjah", hvilket ligner et forsøg på at genoptage noget, et forsøg der forlades. Og efter endnu en pause i lin. 8 producerer hun et *nå+men*, der markerer et skift til en genoptagelse af et tidligere emne vedrørende hendes forældres tur til Amsterdam.

Det sidste eksempel på denne brug af *nå* er i excerpt 5, hvor en bestyrelse i en andelsboligforening spiser middag sammen, mens de planlægger noget arbejde på deres ejendom.

Excerpt 5

Andel, 7:49⁷

- 1 D men er det ikke en dår- dum dag mandag?
2 E nej (h) [da ikke hvis] det er den eneste dag vi kan
3 A [jeg er da ligeglad]
4 E så er der da håb om at [vi i det mindste kommer]
5 A [jamen altså alt] går jo
6 ikke i stå fordi det er en mandag
7 dennis
8 je:g laver da en masse [ting om mandagen]
9 F [ha ha ha] ha
10 D ja du laver noget hele tiden
11 (.)
12 A nåe ja
13 D og når du [kommer] fuld hjem om aftenen så: prøv
14 ? [er det]
15 D lige at geare lidt ned ikk
16 A jo oka:y [he he] om natten hedder det
17 D [ha ha]
18 F [hh hh]
19 (2.0)
20 E okay
21 D nå nu kommer kim
22 A ja nu kommer han ikk [ne:j nu] kommer han igen [ja]
23 F [det sgu] [en]
24 bestyrelse der går tæt på hinanden [hh hh]

((11 lin. udeladt))

- 36 C lone hun er på (.) opfedningskur hh
37 F n:nå,
→ 38 D ja men (.) nå men okay så vælg dog en mandag
39 E ehm: [hva nej men ved i hvad]
40 A [nå men det er jo heller ikke sikkert at det
41 blir en mandag]

I denne del af samtalen diskuterer de, hvornår de skal holde næste møde. Det lader til at være meget vanskeligt at finde en dag, hvor alle kan, og i løbet af denne drøftelse dukker mandag op som et forslag. En mand ved navn Dennis (taler D) er ikke så begejstret for den ide, hvad han demonstrerer i lin. 1, men bliver mødt med modstand fra de øvrige. Samtalen bevæger sig trinvist (Jefferson 1984) til tale om mandage, det at have travlt, at komme fuld hjem om aftenen, den måde de taler sammen på indbyrdes og det at være på kur for at tage på i vægt. Der dukker også en ny deltager op, hvad der bliver registreret i lin. 21, og i lin. 38 producerer Dennis midt i en tur *nå+men* og genoptager efterfølgende det uafgjorte anliggende med hensyn til at mødes mandag eller ej.

⁷ Indsamlet og udskrevet af Susanne N. Jacobsen.

Det er muligt, at denne brug af *nå* svarer til, hvad Gail Jefferson har kaldt en 'disjunct marker' eller adskillelsesmarkør, der signalerer, at "the talk to follow is not topically coherent with the adjacent prior talk" (Jefferson 1978:220).

Det er interessant, at Dennis i ovenstående uddrag indleder sin tur med et "ja men" og redesigner denne turindledning til et *nå+men*. "Ja men" indikerer, at en uenighed eller et modsynspunkt er undervejs, mens *nå+men* simpelthen markerer et skift, og også signalerer at den efterfølgende tale ikke er emnemæssigt på linje med den forudgående tur, hvad der er en mulighed som "ja men" indeholder.

Man kunne indvende, at dette arbejde ikke udrettes af *nå* så meget som af *men*, der hyppigt ses som kontrastmarkør. Nu behøver *men* imidlertid ikke at være en kontrastmarkør, eftersom det er muligt, at *men* også kan anvendes som genoptagelsesmarkør (resumption marker), da dette ses i forbindelse med tilsvarende diskurspartikler på andre sprog (Mazeland & Huiskes (i trykken)). Det hollandske *men*, 'maar', kan således også anvendes til genoptagelse af noget forudgående t_{n-1} , før det umiddelbart forudgående t_n , forudsat at det bruges af samme taler som før talte om det nu genoptagede, $t_{n-1} \rightarrow t_{n+1}$, og at det forudgående emne eller delemne t_n lukkes ned. t_n bliver gennem *maar* retrospektivt markeret som noget mindre væsentligt, som et sidespor i forhold til det forudgående t_{n-1} , som nu genoptages i t_{n+1} .

I de uddrag, jeg har vist jer her i dag, så er der også en tendens til, at når *nå* kombineres med *men*, så markeres der genoptagelse af et hængeparti. Det er derfor muligt, at det er kombinationen med *men*, der gør *nå* til en markør for, at noget genoptages fra tidligere, fra før det umiddelbart forudgående. I mine data ser jeg imidlertid også *nå+men* brugt til andet end at markere genoptagelse. Jeg ser det også brugt til at markere, at det forudgående forlades til fordel for noget helt nyt, altså som en slags trædesten til at komme videre.

Så vidt *nå* brugt til at markere genoptagelsen af et forudgående emne.

I det samme uddrag (excerpt 5) er der to andre tilfælde af *nå*. Det ene er i lin. 12, og det markerer et skift af en art i opmærksomhed eller orientering. Dette er en type, som jeg har registreret som nummer 15b, men det er ikke en brug, jeg vil komme yderligere ind på her.

Det andet tilfælde er i lin. 21, hvor Dennis igen indleder en tur med et *nå*. Turen viser en observation finde sted, og den initierer en ny sekvens og et potentielt nyt emne. Denne type brug af *nå* har jeg registreret som nr. 27a, og man kan se andre eksempler på denne brug i excerpterne 6, 7 og 8.

Excerpt 6

Fødsel, 11:12-17⁸

- 1 K ska du oss try: petra?
- 2 (0.2)
- 3 P ja
- 4 (39)
- 5 B nå: jeg tror oss snart du skal op jonas
- 6 J na

Excerpt 6 er fra en 4 timer lang samtale under en hjemmefødsel; samtalen er mellem den fødende kvinde (Petra), hendes mand og ældste barn (Jonas), to af deres venner, og efterhånden også jordemoderen. En veninde (Beate) til den fødende er hyret som babysitter til det ældste barn, og hun ytrer sig i lin. 5 om den lille dreng ved navn Jonas, som har været oppe i det store fødekår sammen med moderen, og som nu skal op af vandet. Dette ytres efter en meget lang pause, og ikke i forbindelse med den forudgående snak.

Excerpt 7

Video og chili, 1:1-6⁹

- 1 A jærh
- 2 B hei jesper.
- 3 (0.7)
- 4 B å:: ha (.) nå (.) du må undskyldte jeg flipped lidt ud
- 5 på dig i går aftes men ø:h, (..) det var LIDT sent.
- 6 A nej det var ej
- 7 B jo det var=

I uddrag nr. 7 taler to unge mandlige venner sammen i telefon, og telefonsvareren er i gang med at give sin besked, hvorefter den opringede ytrer et "jærh" i lin. 1 og får en hilsen retur fra den der ringer op. Dette er en meget kompleks samtalebegyndelse; her vil jeg kun fremhæve, at det første emne initieres med et *nå*, og at dette er et ganske følsomt emne, der bliver bragt på bane, og som kræver noget arbejde at få bragt på bane.

⁸ Indsamlet og udskrevet af Anne Cathrine Myrhøj.

⁹ Indsamlet og udskrevet af Anne Juliette Fogt.

Excerpt 8

Mikro-6, 3:27-4:1

- 1 K hvad var det de sagde der var hundrede og fyrre år
2 til næste (.) totale solformørkelse
→ 3 A NÅ
4 (1.0)
5 A det er ikk fordi jeg har (.) så forfærdelig mange
6 ting
7 (0.5)
8 der er (.) kommet et (.) ø:h memo fra:

I uddrag nr. 8 taler en gruppe medarbejdere i en afdeling i en virksomhed sammen om en solformørkelse dagen før, mens de venter på at det ugentlige afdelingsmøde skal begynde. I lin. 3 ytrer afdelingslederen et temmelig højt *nå*, efterfulgt af en pause, og begynder derefter at tale om sin dagsorden for mødet og første emne på det.

Der er også ganske meget at sige om dette lille uddrag, hvad jeg har gjort andetsteds (Nielsen 1997). Her vil jeg blot notere, at dette *nå* markerer et skift fra præmødesnakken i afdelingen til selve afdelingsmødet. Og at dette skift også markerer et skift til et andet turtagningssystem.

Dette var nogle eksempler på brug af *nå* til at skifte til et nyt emne eller en ny aktivitet.

Den sidste anvendelse, jeg vil fremhæve, kan ses i uddrag nr. 9, som er fra det samme afdelingsmøde.

Excerpt 9

Mikro-6, 9:9

- 1 A SALget (0.6) SALget er godt nok
2 (1.2)
3 A omkostningerne er lavere
4 (1.4)
5 A distributionen går en lille smule højere
6 (0.6)
7 A og så det var dog MÆRkeligt det her
8 (0.7)

- 9 A der da en fejl

10 (1.0)

- 11 A nå (.) men det må I kigge på

12 (.)

- 13 A det kan jeg ikke selv give svaret det ser meget

14 mærkeligt ud

15 (0.8)

- 16 A men altså stort set passer tallene jo

Her producerer lederen et midtturs-*nå*, som markerer at det hidtidige emne forlades, og også markerer det forudgående som en sideaktivitet. Denne brug af *nå* har jeg registreret som nr. 27b.

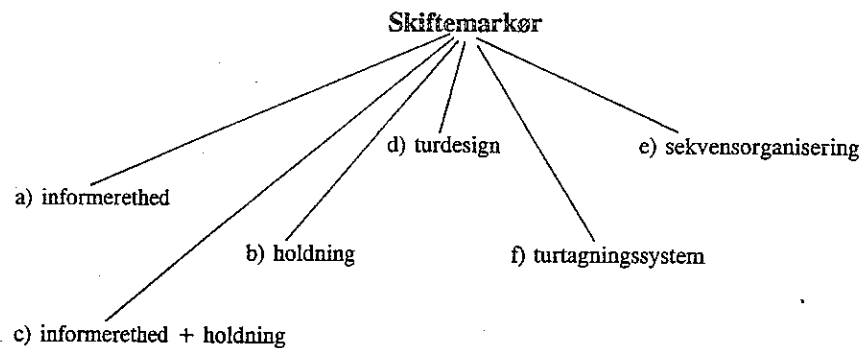
For at opsummere, så har jeg vist nogle tilfælde af en efter min mening meget distinkt brug af *nå*, som ikke markerer kvittering af en forudgående tur, men markerer et skift finde sted i interaktionen. Dette skift kan være til et nyt emne, et igangværende uafgjort emne, en ny aktivitet, eller det kan markere, at forudgående emne eller sideaktivitet forlades.

I stedet for at markere modtagelse eller på anden måde beskæftige sig med den forudgående tale er det en adskillelsesmarkør, brugt som en slags grænsemarkør eller trædesten, enten for at skifte til et emne længere tilbage eller kiggende fremad mod noget nyt.

På den måde spiller markøren en vigtig rolle med hensyn til den lokale forhandling af organiseringen af interaktionen. Markøren *nå* foretager ikke i sig selv skiftet, men gør skiftet relevant og lader den anden part i interaktionen se, hvordan den følgende ytring skal opfattes, nemlig som noget nyt, eller noget der ikke er relateret til det umiddelbart forudgående.

Det er muligt, at det engelske *oh* kan noget af det samme. Det har jeg ikke kigget på, men Gail Jeffersons arbejde fra 1978 antyder, at i det mindste denne markering af det efterfølgende som adskillende sig fra den forudgående tale er en brug som også er en del af registret for *oh*.

Afslutningsvis kan jeg vise nogle forsøg på at skelne mere overordnet mellem de forskellige anvendelser af *nå*, idet jeg har forsøgt at systematisere, hvad det er for nogle skift, *nå* kan bruges til at markere:

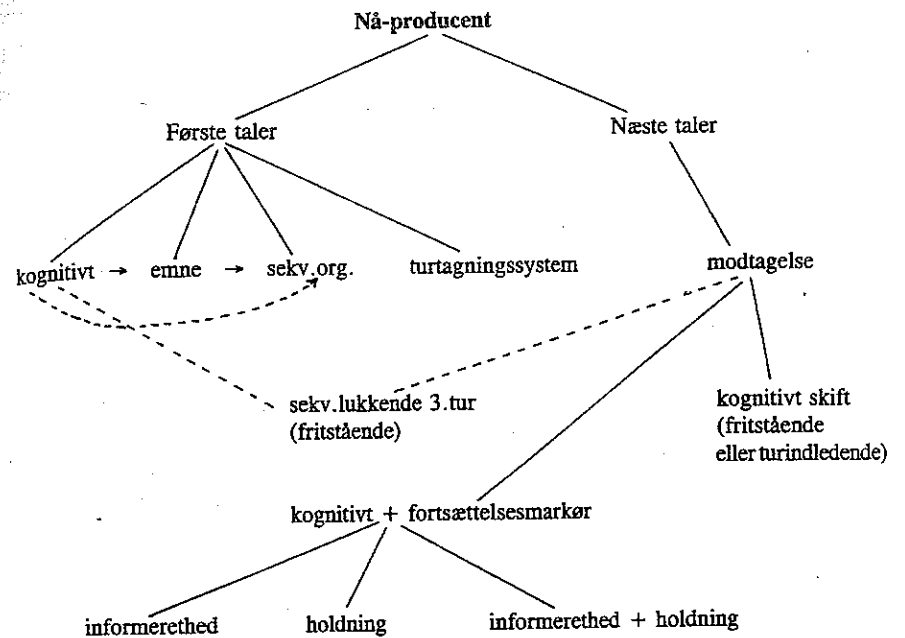
Denne oversigt viser de overordnede funktioner, *nå* kan have. Den talende kan anvende *nå* til at markere et skift i sin grad af 'informerehed' (fra uinformerehed til informerehed), sin holdning til det forudgående (fx accept, forbavelse, bestyrtelse eller protest) eller et skift i denne (fx fra accept til protest), eller et skift i både informerehed og holdning (det sidste skift foranlediget af det første fordi den ny information fører til et nyt informationsniveau og et deraf følgende holdningsskift). Disse tre skift er en del af modtagelsesmarkeringen hos den talende; den talende viser sin modtagelse af det forudgående gennem sin *nå*-brug.

Derudover kan den talende anvende *nå* til at foretage, hvad man kunne kalde mere taleorganiserende skift. Der kan her være tale om et skift i turdesign (*nå* anvendt i midttursredesign), et skift i sekvensorganisering (fx markering af det forudgående som noget indskudt eller markering af en genoptagelse af noget forudgående) eller et skift mellem turtagningssystemer (fx et skift fra uformel snak før et møde til påbegyndelse af selve mødet).

På omstående side ses en oversigt over funktionerne af *nå*, fordelt på taler eller sekventiel placering.

Oversigten viser, hvordan *nå*-producenten kan være enten første taler eller næste taler, og hvilke forskellige hovedfunktioner *nå*'et kan tjene. Når anvendt af første taler, dvs. i første position, kan *nå* markere et kognitivt skift, et emneskift, et skift i sekvensorganisering eller et skift mellem turtagningssystemer. Der kan også være tale om, at markering af et kognitivt skift fører over i et emneskift eller over i et skift i sekvensorganisering, og et *nå* anvendt til at markere emneskift kan også føre over i et skift i sekvensorganisering.

Når anvendt af næste taler markerer *nå* modtagelse. Denne modtagelsesmarkering kan have forskellig karakter. Der kan via såvel fritstående *nå* som turindledende *nå* markeres at være foregået et rent kognitivt skift hos den talende. Man kan også opleve et fritstående *nå* fungere både som markør af et kognitivt skift og som fortsættelsesmarkør. Her ser man tre funktioner af *nå*,

nemlig som markering af informerehed hos den talende, markering af holdning hos vedkommende eller begge dele.

En sidste form for modtagelsesmarkering består i *nå* anvendt som sekvenslukkende tredje tur, hvorfor denne strengt taget ikke hører under registret for *nå* for næste taler, men snarere for første taler. Derfor de stiplede linjer.

At kortlægge brug og funktion af *nå* i autentisk mundtlig interaktion er selv sagt et større projekt, som også andre har været optaget af.

Ifølge udtaleordbogen, der skelner mellem *nå* og *nåh*, anvendes *nå* til at udtrykke "at en oplysning er modtaget, eller at den talende venter på svar", og *nåh* til at udtrykke, "at et forhold der hidtil var dunkelt eller misforstået, nu er fattet af den talende", "at et forhold der hidtil var dunkelt eller misforstået, nu er fattet af den talende" (Brink & Lund 1991:990f). *Nå* eller *nåh* kan afhængigt af tonegangen endvidere anvendes til at udtrykke "forskellige holdninger" fra forbehold over kulde, lidenskabsløshed og lettelse (over det forudgåendes harmløse karakter) til varm interesse (ibid.). Disse funktioner falder ind under, hvad jeg har kategoriseret som henholdsvis modtagelsesmarkering, holdningsmarkering og fortsættelsesmarkering. Ydermere opregnes et turindledende *nåh* at kunne udtrykke bagatellisering, som i "nåh (ja), men". Mere interessant er, at et turindledende *nå* i fx "nå, lad os nu gå" anføres at have betydningen "lad nu det være nok, lad os komme videre" (Brink & Lund 1991:990), hvad der dels kunne ligne utålmodighedsmarkering, dels kunne ligne et forsøg på skift af emne eller aktivitet.

Ordbogen skelner mellem fritstående ("selvstændig ytring") og turindledende ("uselvstændig ytring") *nå/nåh*, men ikke mellem udtrykkets afhængighed af markørens sekventielle placering. Dette punkt er efter min mening meget væsentligt og bør tages i betragtning.

Projektet med at kortlægge brug og funktion af *nå* er heller ikke afsluttet for mit eget vedkommende. Denne lille redegørelse har ydermere kun beskæftiget sig med nogle af markørens mange anvendelser. Forhåbentlig vil vi i fremtiden kunne beskrive dem mere fyldestgørende.

Det kan man så vælge at sige "nå" til.

Udskriftsnotation

Symbol	Angiver
:	forlænget lyd, typisk forlænget vokal
.	globalt faldende intonation, dvs. over mere end bare et par ord
,	fortsættende intonation
?	globalt stigende intonation, dvs. over mere end bare et par ord
understregning af bogstav, stavelse eller ord	tryk, jo længere understregning, desto større tryk
STORE bogstaver	høj volumen
> hurtig <, >> meget <<	hurtig eller meget hurtig tale
< langsom >, < meget >	langsom eller meget langsom tale
↑	opadgående lokal intonationsbevægelse på et ord eller en stavelse
↓	nedadgående lokal intonationsbevægelse på et ord eller en stavelse
°lavmælt°, °°svagt°°	lav eller meget lav volumen
[overlap]	overlappende tale, siges samtidig med noget andet
(men?)	tvivl om hvad der siges
((kommentar))	udskriverkommentar
=	det sagte siges i umiddelbar forlængelse af det forudgående, påhægtet ('latched on')
(0.7)	parentes med tal i angiver længden af en pause (i sekunder, dvs. her 0,7 sekunder)
(.)	mikropause, dvs. pause på under 0,2 sekunder
hrrrr	rømmen eller hosten, forsøgt udskrevet som det lyder
he (H)E (h)e he	latter eller hosten, forsøgt udskrevet som det lyder

Referencer

- Brink, Lars & Jørn Lund (red.) 1991: *Den Store Danske Udtaleordbog*, (Munksgaard), pp. 990-1.
- Heritage, John 1984: A change-of-state token and aspects of its sequential placement, in: J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, (Cambridge University Press), pp. 299-345.
- Heritage, John 1998: Oh-prefaced responses to inquiry, in: *Language in Society* 27, pp. 291-334.
- Heritage, John (in press): Oh-prefaced responses to assessments: a method of modifying agreement/disagreement, in: Cecilia Ford et al. (eds.): *The language of turn and sequence*, Oxford & New York: Oxford University Press.
- Jefferson, Gail 1978: Sequential aspects of storytelling in conversation, in: Jim Schenkein (ed.): *Studies in the organization of conversational interaction*, New York: Academic Press, pp. 219-248.
- Jefferson, Gail 1984: On stepwise transition from talk about a trouble to inappropriately next-positioned matters, in: Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, *Studies in Emotion and Social Interaction*, (Cambridge, UK: Cambridge University Press).
- Mazeland, Harrie & Mike Huiskes (i trykken): Dutch 'BUT' as a sequential conjunction. Its use as a resumption marker, kladdeversion, kommer i: E. Couper-Kuhlen & M. Selting (eds.): *Studies in Interactional Linguistics*, Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Nielsen, Mie Femø 1997: *Afdelingsmøder som middel til organisationskulturel socialisering: En kvalitativ undersøgelse af lederes sproglige strategier ud fra konversationsanalytisk og diskursanalytisk perspektiv, med særligt henblik på deres korrektion af medarbejderne, herunder other-correction*, upubliceret ph.d.-afhandling, Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet.